

УДК 347.91/95

**МЕТОДОЛОГІЯ ВИЗНАЧЕННЯ
СТАДІЙНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА****Володимир БОБРИК**доктор юридичних наук, старший науковий
співробітник, завідувач лабораторіїНауково-дослідний інститут приватного
права і підприємництва імені академіка
Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)<https://orcid.org/0000-0002-2152-9937>

Охарактеризовано основні наукові підходи до поділу цивільного судочинства на стадії, не враховуючи виконання судового рішення (виконавче провадження чи звернення рішення до виконання), яке має певну специфіку з огляду на його суб'єктний склад.

Кожна наукова позиція щодо виокремлення стадій цивільного судочинства зумовлена такими основними чинниками: закріпленою в чинному процесуальному законодавстві або обґрунтованою відповідним автором системою перегляду судових рішень (внутрішнього судового контролю в системі цивільної юрисдикції); авторським тлумаченням складових (елементів) стадій цивільного судочинства, передусім розгляду справи в суді першої інстанції; віднесенням чи невіднесенням до стадій цивільного судочинства виконання судових рішень (виконавчого провадження, звернення судового рішення до виконання).

Акцентовано, що під час дослідження юридичного процесу виокремлюють два рівні стадій: стадії функціонального призначення та стадії логічної послідовності. Функціональні стадії процесу обумовлені видом процесуальної діяльності, яка виникає в початковий момент і протікає у встановленому порядку. Стадії ж логічної послідовності є операціями-

UDC 347.91/95

**METHODOLOGY FOR
DETERMINING THE STAGES OF
CIVIL PROCEEDINGS****Bobryk, Volodymyr I.**Doctor of Law Sciences, Senior Researcher,
Head of the LaboratoryAcademician F.H. Burchak Scientific Research
Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The main scientific approaches to the division of civil proceedings into stages are characterized, not taking into account the execution of a court decision (executive proceedings or an appeal to the execution of a decision), which has a certain specificity in view of its subject composition.

Each scientific position regarding the separation of stages of civil proceedings is determined by the following main factors: the system of review of court decisions (internal judicial control in the system of civil jurisdiction) enshrined in the current procedural legislation or substantiated by the corresponding author; the author's interpretation of the components (elements) of the stages of civil proceedings, primarily the consideration of the case in the court of first instance; attributing or not attributing to the stages of civil proceedings the execution of court decisions (enforcement proceedings, appeal of a court decision for execution).

It is emphasized that during the study of the legal process, two levels of stages are distinguished: the stage of functional purpose and the stage of logical sequence. The functional stages of the process are determined by the type of procedural activity that occurs at the initial moment and proceeds in the established order. The stages of the logical sequence are operations-actions within and within one

діями всередині та в межах однієї стадії. До них належать встановлення фактичних обставин справи, вибір та аналіз норми, рішення справи, виражене в акті застосування права. Отже, зазначений автор одним і тим самим терміном «стадія» позначає різнорівневі процесуальні явища, розмежовуючи їх похідними словами «функціонального призначення» (вищий рівень) та «логічної послідовності» (нижчий рівень).

Стадія цивільного судочинства має охоплювати всю процедуру розгляду та вирішення справи в суді певної інстанції. Це підтверджує висловлену раніше тезу про те, що критерієм поділу цивільного судочинства на стадії є інстанційність, однак і не спростовує такий загальновизнаний у літературі критерій, як мета (завдання) процесуальної діяльності. Зважаючи на це, а також висловлені вище критичні зауваження щодо застосування мети процесуальної діяльності як критерію поділу судочинства на стадії, можна сформулювати висновок про те, що критерієм поділу цивільного судочинства на стадії має бути мета не абстрактної процесуальної діяльності, а діяльності саме суду певної інстанції

Ключові слова: судовий процес, стадії судочинства, рівні судочинства, судові інстанції, цивільний процес

В сучасній процесуальній науці стадійність є загальновизнаною властивістю та закономірністю будь-якого судового процесу, що впливає з його діяльнісної сутності та обумовлено насамперед інстанційністю судової системи України. Проблематика стадій цивільного судочинства належить до традиційних питань науки цивільного процесуального права України та її слід визнати достатньо розробленою. Водночас у сучасній процесуальній науці триває дискусія з приводу теоретичних і практичних аспектів визначення стадій цивільного судочинства, зокрема, їх змісту, кількості, критеріїв виокремлення.

Теоретичним підґрунтям знань про стадії цивільного судочинства мали б стати положення теорії права про стадії юридичного процесу. Проте теоретики права не розробили загальновизнаного його поняття, а тому нерідко відбувається механічне перенесення сформованих уявлень про стадійність з галузевих юридичних наук у загальну теорію права й навпаки. Серед процесуалістів також не має єдності розуміння стадій цивільного судочинства. Переважна більшість процесуалістів, так само як і теоретики права, розглядають стадії як складові (частини) цивільного судочинства, зміст яких полягає в сукупності процесуальних дій [1, 2, 3].

stage. These include the establishment of the factual circumstances of the case, the selection and analysis of the norm, the decision of the case, expressed in the act of applying the law. Therefore, the mentioned author uses the same term "stage" to denote different-level procedural phenomena, distinguishing them with the derived words "functional purpose" (higher level) and "logical sequence" (lower level).

The stage of civil proceedings should cover the entire procedure of consideration and resolution of the case in a court of a certain instance. This confirms the previously expressed thesis that the criterion for the division of civil proceedings into stages is instantiation, however, it does not refute such a criterion generally recognized in the literature as the goal (task) of procedural activity. Taking into account this, as well as the critical remarks expressed above regarding the application of the purpose of procedural activity as a criterion for the division of judicial proceedings into stages, it is possible to formulate the conclusion that the criterion for the division of civil proceedings into stages should not be the objective of abstract procedural activity, but the activity of the court of a certain instance

Keywords: court process, stages of court proceedings, levels of court proceedings, court instances, civil proceedings

Також поширеною в процесуалістиці є думка про включення в зміст стадій цивільного судочинства не лише процесуальних дій, а й процесуальних правовідносин [4, 5, 6, 7]. Окремі вчені стадію цивільного судочинства розглядають як складову цивільної процесуальної форми [8] чи теоретичну модель того, якою має бути відповідна стадія на практиці [9].

Отже, процесуалісти одностаійно вважають стадії цивільного судочинства його складовими, однак їх зміст залежить від того, яке правове явище вкладає кожен дослідник у зміст цивільного судочинства. З огляду на діяльнісний підхід до розуміння суті цивільного процесу, що поділяє автор цієї праці [10], зміст стадій цивільного судочинства має полягати саме в процесуальній діяльності (сукупності процесуальних дій). На наш погляд, зміст стадій цивільного судочинства не можуть становити процесуальні правовідносини, оскільки вони є статичними, а стадійність притаманна лише динамічним правовим явищам.

Процесуальна діяльність є лише змістовним наповненням стадій цивільного судочинства, однак її не можна розглядати окремо від її суб'єктів. Склад і цивільний процесуальний статус, зокрема процесуальні інтереси, суб'єктів судочинства на різних його стадіях мають певні відмінності. Так, на різних стадіях судочинства такий обов'язковий суб'єкт, як суд, представлений судовими органами різних інстанцій, які наділені різними повноваженнями. Також не є однаковим цивільний процесуальний статус, зокрема, позивача на стадії розгляду справи в суді першої інстанції та на стадії апеляційного перегляду. З огляду на це, невід'ємною ознакою стадій цивільного судочинства є їхні суб'єкти, насамперед суд. Важливою ознакою стадій цивільного судочинства також є темпоральність, встановлена процесуальним законодавством і судом, що визначає як часову сутність, так і послідовність відповідної процесуальної поведінки.

Чимало процесуалістів як ознаку стадії і критерій їх виділу називають процесуальну мету (найближчу процесуальну мету) або завдання, стверджуючи, що досягнення найближчої мети обумовлює завершення однієї стадії цивільного процесу та створює умови для переходу справи в іншу стадію. Проте цей критерій не є загальновизнаним, адже науковці пропонували й інші підстави виокремлення стадій цивільного судочинства: характер процесуальної діяльності, її правові наслідки, судові рішення, що засвідчують завершення стадії, цивільні процесуальні правовідносини, особливості суб'єктного складу [1], структура діяльності, логіка правозастосування [10] тощо. Крім того, деякі науковці взагалі заперечують застосування найближчої мети (сталих цільових настанов) як критерію поділу процесу на стадії, вважаючи її лише однією з характеристик стадій та акцентуючи на тому, що найближча мета притаманна кожній процесуальній дії, процедурі тощо [11].

У зв'язку із зазначеним, розгляд мети як критерію диференціації цивільного судочинства на стадії вбачається доволі спрощеним підходом до вирішення цього питання. Крім того, суб'єкти цивільних процесуальних відносин унаслідок відмінностей їхніх процесуальних інтересів на різних стадіях судочинства здебільшого мають різну процесуальну мету. Зокрема, особа, яка подає апеляційну чи касаційну скаргу, прагне, щоб за результатами відповідного перегляду оскаржуване рішення було змінено або скасовано, а інша сторона – щоб воно було залишене без змін. Метою ж діяльності суду на таких стадіях, зазначає К. В. Гусаров, буде виявлення необґрунтованості та виправлення судової помилки в застосуванні норм матеріального та процесуального права [12]. Отже, діяльність усіх суб'єктів цивільного процесу на певній стадії не об'єднана однією метою. З огляду на це, критерієм поділу судочинства на стадії може бути не загальна мета процесуальної діяльності, а мета діяльності суду, що обумовлена, зокрема, інстанційністю судоустрою. На наш погляд, поділ цивільного судочинства на стадії має ґрунтуватися на інстанційності.

Термін «інстанційність» походить від слова «інстанція» (лат. *instantia* – безпосередньо, близькість), що означає кожну з послідовних ланок, ступенів (щаблів, рівнів) системи органів держави, зокрема суду [13]. Інстанційність є загальновизнаним у світі принципом судоустрою, що визнається й в Україні (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Інстанційна організація судів, зазначає К. В. Гусаров, має забезпечити

правосудність рішення. Для цього кожен суд має виконувати функції лише однієї інстанції [12, 14, 15].

Відповідно до ЦПК України розгляд цивільної справи здійснюють три судові інстанції: перша, апеляційна та касаційна, що цілком відповідає Рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи щодо введення в дію та покращання функціонування систем і процедур оскарження у цивільних та торгових справах від 07.02.1995 № R (95) 5 [16]. Отже, якщо диференціацію цивільного судочинства здійснювати на підставі інстанційності й відмовитися від використання терміна «провадження», можна припустити, що стадіями цивільного судочинства є: розгляд справи в суді першої інстанції, перегляд справи в апеляційному суді, перегляд справи в касаційному суді. Однак такий поділ частково не відповідає доктринальним положенням процесуальної науки про стадії цивільного судочинства, а також не узгоджується з терміносистемою чинного ЦПК України, у якому термін «стадія» використано на позначення різнорівневих процесуальних явищ. Тому зазначена теза має бути далі або додатково доведена, або спростована.

Дослідники пропонували виокремлювати від двох до дев'яти стадій цивільного судочинства. За наявності розмаїття наукових поглядів на критерії не можна виключати виокремлення ще більшої кількості стадій. Детальний аналіз усіх стадійних складових цивільного судочинства, що пропонують в літературі, виходить за межі предмета цієї роботи. Зважаючи на це, спробуємо узагальнити відповідні знання про визначення стадій цивільного судочинства, що має стати теоретичною основою для підтвердження окресленої вище тези про інстанційний поділ цивільного судочинства.

Кожна наукова позиція щодо виокремлення стадій цивільного судочинства зумовлена такими основними чинниками:

- закріпленою в чинному процесуальному законодавстві або обґрунтованою відповідним автором системою перегляду судових рішень (внутрішнього судового контролю в системі цивільної юрисдикції);
- авторським тлумаченням складових (елементів) стадій цивільного судочинства, передусім розгляду справи в суді першої інстанції;
- віднесенням чи невіднесенням до стадій цивільного судочинства виконання судових рішень (виконавчого провадження, звернення судового рішення до виконання).

З огляду на зазначені чинники, охарактеризуємо основні наукові підходи до поділу цивільного судочинства на стадії, не враховуючи виконання судового рішення (виконавче провадження чи звернення рішення до виконання), яке має певну специфіку з огляду на його суб'єктний склад.

Найменшу кількість (дві) стадій у цивільному судочинстві виокремив В. М. Шерстюк: 1) провадження в суді першої інстанції, 2) провадження з перегляду судових актів. Загалом поділяють таку ідею й інші науковці, зокрема М. Г. Юркевич, а також М. Й. Штефан [4].

Деякі автори, схожим чином визначаючи стадії цивільного судочинства, окремими стадіями вважають види перегляду судових рішень. Поділяючи загалом такий підхід, окремі науковці виокремлюють ще одну стадію цивільного судочинства – відновлення втраченого судового провадження [17, 18, 19]. Однак останню концепцію аргументовано критикує Є. В. Лейба з огляду на те, що відновлення втраченого судового провадження потенційно можливе на кожній стадії цивільного процесу на рівні будь-якої інстанції, де відбулося завершення провадження з цивільної справи [20].

Ще одна поширена в літературі концепція виокремлення стадій цивільного судочинства (розгорнута) полягає в тому, що, крім стадій з перегляду судових рішень, цивільне судочинство передбачає не стадію розгляду справи в суді першої інстанції, а три чи чотири окремі стадії: 1) відкриття (порушення) провадження у справі (справи); 2) підготовка справи до судового розгляду (провадження з підготовки справи до судового розгляду); 3) судовий розгляд; 4) прийняття постанови по суті (останні дві здебільшого розглядають як одну) [21, 22]. Цю концепцію поділяють і судові органи. Зокрема, у постанові від 12.06.2009 № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у

справі до судового розгляду» Пленум ВСУ в п. 1 та 7 зазначив, що провадження у справі до судового розгляду є самостійною і важливою стадією процесу [23].

Деякі сучасні автори, з огляду на закріплення в ЦПК України врегулювання спору за участю судді (глава 4 розділу III), додатково визначають ще й стадію врегулювання спору за участі судді [24], що суперечить обґрунтованій у науці його правовій природі як відокремленої судової процедури в позовному провадженні [25].

Окреслена розгорнута концепція стадійності цивільного судочинства зазнала обґрунтованої критики в літературі. Свого часу М. А. Гурвіч стверджував, що кожна стадія процесуальної діяльності відповідає певному процесуальному правовідношенню, що зумовлюється його завданням, – або вирішити спір по суті (у суді першої інстанції), або розглянути скаргу (чи протест) на рішення або ухвалу, яке не набрало законної сили, тощо; кожна стадія процесу відображає тим самим право й обов'язок суду з правосуддя на певному його етапі. Також М. А. Гурвіч акцентує на тому, що за цього поділу процесу, по-перше, його стадії відмежовуються від процесуальних відносин і, по-друге, втрачається єдина основа поділу. Також критичні зауваження щодо розгорнутого поділу стадій цивільного судочинства висловив О. Т. Боннер, який заперечує зайве подрібнення стадій цивільного судочинства, адже те, що деякі автори називають «найближчою метою» «подріблених» стадій процесу, які вони виокремлюють (порушення справи, підготовка справи до судового розгляду і судового розгляду), навряд чи може мати самостійне значення. Не поділяє розгорнуту концепцію й М. Й. Штефан, а також більшість сучасних науковців [4].

Це своєю чергою обумовлює науковий інтерес до внутрішньої будови (складових) стадій цивільного судочинства. З аналізу літератури вбачається, що науковці, які обстоюють концепцію єдиної стадії розгляду справи в суді першої інстанції, попри застосування різних термінів, майже однотайні у виокремленні складових стадій судочинства. Зокрема, В. М. Іванкін, поділяючи позицію М. А. Гурвіча, стверджує, що поділ цивільного процесу на стадії, які відповідають процесуальним правовідносинам, не виключає можливості вирізняти в межах стадій окремі частини, групи дій, спрямовані на виконання окремих завдань, що не мають самостійного значення в процесі відправлення правосуддя і сприяють поступовій реалізації загального завдання цієї стадії. На думку М. Й. Штефана, кожна стадія має три фази (підстадії) розвитку, що послідовно змінюють одна одну: відкриття провадження, підготовка та вирішення по суті [4].

Досліджуючи питання про складові стадій цивільного судочинства, С. С. Бичкова вважає, що за загальним правилом, кожна із зазначених стадій цивільного судочинства має три підстадії: 1) відкриття провадження; 2) провадження у справі до її розгляду (розгляду окремого процесуального питання) чи перегляду; 3) розгляд і вирішення справи (окремого процесуального питання) [17]. В аспекті апеляційного провадження К. В. Гусаров зазначає, що воно складається з таких етапів: порушення справи, підготовка до розгляду та розгляд справи в суді апеляційної інстанції [12].

Здійснюючи огляд наукових концепцій стадійності цивільного судочинства, не можна оминати увагою концепцію правозастосовних циклів (циклічно-стадійний підхід), що була запропонована в середині ХХ століття Ю. К. Осіповим. Цивільний процес, на думку зазначеного автора, можна поділити на п'ять частин: провадження в суді першої інстанції; провадження в суді другої інстанції; перевірка законності й обґрунтованості судових актів у порядку судового нагляду; перегляд судових рішень, ухвал і постанов у зв'язку з нововиявленими обставинами. Однак, на відміну від М. А. Гурвіча, Ю. К. Осіпов розглядає такі частини не як стадії цивільного процесу, а як самостійні, завершені правозастосовні цикли. Стадіями ж він іменує три частини правозастосовного циклу: порушення діяльності із застосування права, підготовка й здійснення правозастосовного акту. Водночас йдеться не про стадії цивільного процесу, а про стадії застосування права як про етапи правозастосовної діяльності в межах правозастосовного циклу, якими (стадіями) він пропонує вважати відокремлені в часі його частини, що послідовно змінюють одна одну.

Розвиває позицію Ю. К. Осіпова Г. О. Жилін, який, попри усталеність терміна «стадія

судочинства» в процесуальних правових науках і в теорії юридичного процесу, пропонує іменувати провадження як складові цивільного процесу не стадіями процесу, а правозастосовними циклами. Фактично Г. О. Жилін виокремлює в цивільному процесі як складній системі два рівні: перший – це провадження як етапи процесуальної діяльності, кожне з яких передбачає стадії: порушення справи (провадження), її підготовки й судового розгляду. Під час поділу цивільного судочинства на правозастосовні цикли Г. О. Жилін керується тим, що головним суб'єктом процесуальної діяльності на всіх її етапах є суд, який застосовує норми права. Ідея правозастосовних циклів знайшла свій розвиток у роботах В. В. Яркова, С. А. Курочкіна, О. С. Ткачука, С. О. Якимчук та інших науковців [26, 27].

Концепція правозастосовних циклів у цивільному судочинстві зазнала в літературі обґрунтованої критики. Зокрема, В. М. Івакін зазначає, що під час оцінювання подібних поглядів необхідно враховувати, що поняття «цивільний процес» і «правозастосовний процес» не тотожні, оскільки застосування права є лише однією з ознак, що характеризують цивільний процес, зміст якого є ширшим. Тому, необґрунтовано видається здійснена в РФ заміна поняття «стадія цивільного процесу» поняттям «правозастосовний цикл», а поняття «етап стадії цивільного процесу» – поняттям «стадія застосування права».

Чимало вчених, які обстоюють концепцію вертикального поділу судочинства на провадження, розглядають стадії складовими поняття вищого рівня – провадження. Фактично цим поняттям вони замінюють традиційне поняття «стадія цивільного судочинства». Зокрема, називають провадження в суді першої інстанції комплексною стадією, що охоплює стадії порушення цивільної справи, підготовку справи до судового розгляду, судовий розгляд та ухвалення судового рішення або інше закінчення справи в суді першої інстанції. Із цього приводу О. В. Дем'янова зауважує, що поняття «стадія» слід використовувати на позначення етапів процесуальної діяльності в межах провадження в одній інстанції [28]. Схожу думку висловив і В. І. Тертишніков, який називає провадження та стадії ознаками цивільної процесуальної форми та визначає їх так: провадження – система цивільних процесуальних дій, об'єднаних кінцевою процесуальною метою (розгляд і вирішення цивільної справи); стадія – це система цивільних процесуальних дій, об'єднаних найближчою процесуальною метою [29, 30]. З огляду на термінологію ЦПК України, у якому стадії з оскарження судових рішень розміщені в окремих главах і в їх назвах використано термін «провадження», у літературі акцентовано, що слід виділяти не стадії цивільного процесу в цілому, а стадії окремих видів проваджень за інстанційною ознакою [31].

Проте цей підхід учені здебільшого заперечують. Зокрема, В. В. Комаров стверджує, що цивільний процес характеризується у структурному плані як через стадії цивільного процесу, так і через судові провадження, однак їх не слід ототожнювати, при цьому провадження цивільного процесу він розглядає як специфічну конструкцію, морфологічну модель розгляду цивільної справи [32]. Поділяючи таку думку, слід зауважити, що терміносистеми цивільного процесуального законодавства різних пострадянських країн, зокрема чинного ЦПК України, справді дають підстави для таких висновків з огляду на багаторазове використання термінів на кшталт «апеляційне провадження», «касаційне провадження», «провадження за нововиявленими або виключними обставинами» тощо. З огляду на це, науковці фактично ототожнюють терміни «стадія» та «провадження». Проте з теоретичних міркувань таку позицію, а також визнання стадій складовими проваджень не можна вважати обґрунтованою, оскільки провадження та стадії цивільного судочинства мають різний правовий зміст. Сутність же процесуальних категорій, зокрема розглянутих вище, має бути визначена процесуальною доктриною та закріплена в законодавстві, а не навпаки.

Також слід акцентувати на позиції окремих дослідників, які під час дослідження юридичного процесу виокремлюють два рівні стадій: стадії функціонального призначення та стадії логічної послідовності. Функціональні стадії процесу обумовлені видом процесуальної діяльності, яка виникає в початковий момент і протікає у встановленому порядку. Стадії ж логічної послідовності є операціями-діями всередині та в межах однієї стадії. До них належать встановлення фактичних обставин справи, вибір та аналіз норми, рішення справи,

виражене в акті застосування права. Отже, зазначений автор одним і тим самим терміном «стадія» позначає різнорівневі процесуальні явища, розмежовуючи їх похідними словами «функціонального призначення» (вищий рівень) та «логічної послідовності» (нижчий рівень).

Стосовно цивільного судочинства схожу думку обґрунтовує І. М. Колядко, на думку якого, у цивільному процесі потрібно розрізняти стадії вирішення справи або провадження (їх п'ять), а в кожній з них – стадії порушення справи, підготовки до розгляду, розгляду в судовому засіданні, винесення постанови. Такі позиції обстоюють і науковці, які досліджували окремі стадії судочинства, зокрема, М. Ш. Пацація, Г. П. Тимченка [33]. Загалом, зважаючи на зазначені ідеї науковців, можна припустити, що стадії вищого рівня охоплюють стадії нижчого рівня (рівнів). Саме такий підхід утілено в чинному ЦПК України, у якому термін «стадія» позначає різні рівні ієрархічної складності процесуальної діяльності, зокрема:

- стадія судового процесу (ч. 1 ст. 33);
- стадія розгляду справи (ч. 3, 4 ст. 8, ч. 3 ст. 210);
- стадія розгляду справи по суті (ч. 12 ст. 33);
- стадія провадження (ч. 1 ст. 206);
- стадія підготовчого провадження (ч. 12 ст. 33),
- стадія відкриття провадження у справі (ч. 6 ст. 277);
- стадія перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку (ч. 2 ст. 142);
- стадія підготовчого засідання (ч. 6 ст. 198);

стадія розгляду клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду (ч. 1 ст. 466) тощо.

Зі здійсненого огляду наукових думок й аналізу використання слова «стадія» в терміносистемі чинного ЦПК України вбачається, що науковці та законодавець позначають ним навіть не два, а більшу кількість рівнів процесуальної діяльності. Тож термін «стадія» тяжіє не до спеціального юридичного, а до загального лексичного значення як етапу, періоду різних динамічних явищ. Однак, на відміну від побутової сфери, юридичній сфері притаманні когнітивні лінгвістичні прийоми й принципи законодавчої техніки, порушення яких унаслідок непослідовного застосування термінології в законах може призвести не лише до юридичних колізій, а й розмиття фундаментальних правових категорій. Зрештою, це негативно впливає на судову практику, адже суди в своїх рішеннях на підставі процесуального законодавства, відносять до окремих стадій цивільного судочинства етапи розгляду справи в суді першої інстанції. Зокрема, Велика Палата ВС у постанові від 28.11.2018 у справі № 401/169/16-ц зауважила, що визначення юрисдикції, у порядку якої має бути розглянуто спір, вирішується судом першої інстанції на такій стадії цивільного процесу, як відкриття провадження у справі, яка включає в себе дві взаємопов'язані дії: пред'явлення позову та прийняття його судом до свого провадження [34].

Зважаючи на це, слід закріпити в ЦПК України визначення «стадії цивільного судочинства» й відмовитись від широкого застосування слова «стадія». Необхідно акцентувати на тому, що в ЦПК України деякі словосполучення зі словом «стадія» є тавтологічними, наприклад, «стадія перегляду рішення в апеляційному чи касаційному порядку». У таких словосполученнях слово «стадія» фактично не несе смислового навантаження, а лише засвідчує стадійність цивільного судочинства.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що стадія цивільного судочинства має охоплювати всю процедуру розгляду та вирішення справи в суді певної інстанції. Це підтверджує висловлену раніше тезу про те, що критерієм поділу цивільного судочинства на стадії є інстанційність, однак і не спростовує такий загальновизнаний у літературі критерій, як мета (завдання) процесуальної діяльності. Зважаючи на це, а також висловлені вище критичні зауваження щодо застосування мети процесуальної діяльності як критерію поділу судочинства на стадії, можна сформулювати висновок про те, що критерієм поділу

цивільного судочинства на стадії має бути мета не абстрактної процесуальної діяльності, а діяльності саме суду певної інстанції.

Посилання:

1. Немеш П. Ф., Фенич В. П. (2020) Курс цивільного процесу. Загальна частина: підручник. С. 27.
2. Бичкова С. С., Бірюков І. А., Бобрик В. І. та ін (2009) Цивільне процесуальне право України. С. 56.
3. Комаров В. В. (2012) Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практики Верховного Суду України С. 47.
4. Штефан М. Й. (2005) Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : підручник. С. 18.
5. Чорнооченко С. І. (2005) Цивільний процес : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. та доповн. С. 10.
6. Татулич І. Ю. (2008) Стадії в цивільному судочинстві. Підприємництво, господарство і право. № 9. С. 101.
7. Татулич І. Ю. (2012) Цивільна процесуальна форма в суді першої інстанції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03.
8. Перунова О. М., Леонтєва Л. В. (2020) Поняття, значення та складники процесуальної форми цивільного судочинства. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union : collective monograph. Part 2. P. С. 870-871.
9. Deguchi M., Storme M. (2008) The Reception and Transmission of Civil Procedural Law in the Global Society: Legislative and Legal Educational Assistance to Other Countries in Procedural Law. С. 162.
10. Бобрик В. І. (2020) Диференціація цивільного судочинства: методологія, стан і перспективи: монографія. С. 60-61, 133.
11. Дем'янова О. В. (2018) Чинники формування стадійної структури цивільного судочинства. Право і суспільство. № 5. С. 78.
12. Гусаров К. В. (2010) Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія. С. 4.
13. Словник української мови: в 11 т. (1973). За ред. І. К. Білодіда. Т. 4 : І–М. С. 33.
14. Організація судової влади в Україні : навч. посіб. (2009). За ред. І. Є. Марочкина, Н. В. Сібільової. С. 180.
15. Шишкін В. І. (2001) Судові системи країн світу : навч. посіб. : у 3 кн. Кн. 2. С. 6.
16. Рекомендація (2022) R (95) 5 Комітета міністрів державам-членам относительно введения в действие и улучшения функционирования систем и процедур обжалования по гражданским и торговым делам : междунар. док. от 7 февр. 1995 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_153#Text
17. Бобрик В. І. Та ін. (2014) Уніфікація і диференціація процедур цивільного, господарського та адміністративного судочинства : монографія. С. 138.
18. Підлубна О. (2010) Відновлення втраченого судового провадження. Підприємництво, господарство і право. № 4. С. 83.
19. Козачук Д. А. (2015) Відновлення втраченого провадження як особлива стадія адміністративного судочинства. Порівняльно-аналітичне право. № 1. С. 182.
20. Лейба Є. В. (2016) Відновлення втраченого судового провадження в цивільному процесі : монографія. С. 58-60.
21. Комаров В. В. та ін. (1999) Цивільне процесуальне право України : підручник. С. 17.
22. Чорнооченко С. І. (2005) Цивільний процес : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. та доповн. С. 26-27.
23. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду (2022): постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 черв. 2009 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text>.
24. Прущак В. Є. (2020) Врегулювання спору за участю судді у цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філософії : 081. С. 7.
25. Тиханський О. (2018) Функції і призначення інституту врегулювання цивільного спору за участю судді. Jurnalul juridic național: teorie și practică. № 4. Т. 1. С. 107.
26. Ткачук О. С. (2016) Реалізація судової влади в цивільному судочинстві України: структурно-функціональний аспект : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. С. 90-93.
27. Якимчук С. О. (2015) Виконання судових рішень як частина судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. С. 13.

28. Дем'янова О. В. (2018) Чинники формування стадійної структури цивільного судочинства. *Право і суспільство*. № 5. С. 77.
29. Тертишніков В. І. (2011) *Основи цивільного судочинства : навч.-практ. посіб. Вид. 3-тє, доповн. і переробл.* С. 12.
30. Тертишніков В. І. (2007) *Цивільний процес України (лекції) : навч. посіб.* С. 9.
31. *Цивільний процес України: підручник* (2014). За заг. ред. М. М. Ясинка. С. 26.
32. Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. та ін. (2011) *Курс цивільного процесу : підручник.* С. 44-45.
33. Тимченко Г. П. (2010) Підготовка справи до судового розгляду: витоки та сучасний стан. *Часопис Київського університету права*. № 3. С. 142–146.
34. Постанова (2022) Великої Палати Верховного Суду від 28 листоп. 2018 р. у справі № 401/169/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78376918>.

Статтю було подано	01.11.2022	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	12.11.2022	The article was revised
Статтю було прийнято	22.11.2022	The article was accepted